

6. Пржиленский В. И. Картина мира, культурная политика и искусство подозрения / В. И. Пржиленский // Учёные записки Забайкальского государственного университета. Серия : Философия, социология, культурология, социальная работы. – 2011. – № 4. – С. 40–48 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/kartina-mira-kulturnaya-politika-i-iskusstvo-podozreniya>

УДК 343.1

Сікорська В. В.,

студентка Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДОЦІЛЬНІСТЬ ПОВТОРНОГО БЕЗСТРОКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ СУДДІВ

Стаття присвячена висвітленню питання доцільності повторного безстрокового призначення суддів в Україні. Проаналізовані національне та зарубіжне законодавство, судова практика, науково-теоретичні дослідження вчених.

Ключові слова: правовий статус судді, призначення на посаду безстроково, суддівський корпус, судоустрій України та зарубіжних країн.

Статья посвящена рассмотрению вопроса о целесообразности повторного назначения судей в Украине на должность судьи бессрочно. Проанализированы национальное и зарубежное законодательство, судебная практика, научно-теоретические исследования ученых.

Ключевые слова: правовой статус судьи, назначение на должность бессрочно, судейский корпус, судоустройство Украины и зарубежных стран.

The article is devoted to coverage of the expediency of re-election of judges in Ukraine as a judge indefinitely. Analyzed

national and international legislation, judicial practice, scientific and theoretical research scientists.

Keywords: legal status of the judges, appointments of judges indefinitely, judges corpus, the judicial system of Ukraine and foreign countries.

Постановка проблеми. Становлення України як демократичної, правової, незалежної держави неможливо без належного функціонування судової гілки влади. Наявність ефективного та справедливого правосуддя свідчить про досить високий рівень розвитку суспільства. Правосуддя забезпечується формуванням суддівського корпусу, що здатний справедливо та неупереджено здійснювати правосуддя. Аналіз реалізації на практиці положень Конституції, законів України щодо порядку його формування має і суттєві недоліки. Це саме стосується порядку призначення суддів на посаду безстроково.

Аналіз дослідження даної проблеми. Питання оцінки порядку формування суддівського корпусу та ефективності функціонування судової влади взагалі розглядаються практиками та вченими у різних наукових сферах та знаходять своє відображення в дослідженнях науковців, серед яких С. В. Прилуцький, Ю. С. Шемчушенко, В. М. Колесниченко, Л. М. Москвич, О. В. Кащенко, В. С. Єгорова, О. М. Коротун, Л. В. Скомороха, В. М. Мартиненко, М. І. Клеандров та ін.

Метою даного дослідження є з'ясування доцільності повторного призначення суддів на посаду безстроково, виявлення проблем, що виникають у зв'язку з цією процедурою, компаративний аналіз формування суддівського корпусу зарубіжних країн та урахування досвіду останніх.

Виклад основного матеріалу. В Україні питання повторного призначення суддів на посаду безстроково створює низку колізій, розв'язання яких можливе лише шляхом внесення відповідних змін в національне законодавство, і звичайно, із урахуванням позитивного досвіду зарубіжних країн. Відповідно до Конституції України незалежність і недоторканість суддів забезпечується Конституцією та законами України, судді при здійсненні правосуддя незалежні і підкорюються лише закону. Будь-який вплив на суддю забороняється [3]. Протягом

п'ятирічного терміну на суддю може здійснюватися вплив, з метою задоволення своїх власних інтересів тими чи іншими особами, що може негативно позначитись при обранні на посаду безстроково для суддів, що підкорялися лише закону. Конституційний суд України неодноразово висловлював свою позицію щодо забезпечення принципу незалежності суддів. У своєму рішенні від 01.01.2004 № 19-рп/2004 зазначив: «2. Положення частини другої статті 126 Конституції України (254к/96-ВР) «вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється» треба розуміти як забезпечення незалежності суддів у зв'язку із здійсненням ними правосуддя, а також як заборону щодо суддів будь-яких дій незалежно від форми їх прояву з боку державних органів, установ та організацій, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, фізичних та юридичних осіб з метою перешкодити виконанню суддями професійних обов'язків або схилити їх до винесення неправосудного рішення тощо» [8]. Венеціанська Комісія неодноразово звертала увагу на необхідність усунення політичних мотивів під час призначення суддів довічно, зокрема у Висновку №588/2010 від 18.10.2010 р. за результатами аналізу Закону України «Про судоустрій і статус суддів» було вказано на невідповідність його положень, що передбачають існування випробувального терміну для суддів, засадам демократичного суспільства, та прямо вказала на необхідність безстрокового обрання судді на посаду по завершенні першого п'ятирічного терміну [9].

У багатьох зарубіжних країнах з метою недопущення політизації судової гілки влади, у Основних законах закріплюється, що при обранні на посаду безстроково, насамперед, привілейованими є заслуги, з урахуванням їхньої кваліфікації, чеснот, здібностей та результатів праці суддів. Зокрема, у Конституції США у статті III розділі 2 вказано: «Судді Верховного Суду, а також нижчих судів, залишаються на своїх посадах, доки поведуться бездоганно, і мають у визначені терміни одержувати за свою службу винагороду, що не повинна зменшуватися протягом цілого часу їх урядування.» Ці захисні механізми (довічне перебування на посаді і заборона на зменшення заробітної плати) гарантовані Конституцією для

того, щоб федеральні судді не боялися втратити свою посаду чи одержати зменшену заробітну плату за винесення рішень, які не підтримує президент чи Конгрес. Ця захищена свобода виносити політичне чи суспільне непопулярне рішення є однією із необхідних умов існування нашої демократії [4].

В республіці Польща до виконання функцій судді досить широко залучаються професори та доценти юриспруденції. Зважаючи на закріплення на законодавчому рівні принципу спеціалізації суддів, доцільно було б і в українському законодавстві передбачити можливість залучення до здійснення правосуддя науковців із вченими ступенями кандидата та доктора наук відповідної спеціальності. Це дало б змогу зблизити юридичну теорію й практику [5].

Наступним недоліком судової системи України в частині формування суддівського корпусу є орган, що його здійснює. Конституція України передбачає, що перше призначення на посаду судді здійснюється Президентом строком на п'ять років. Після цього терміну судді обираються Верховною Радою. Верховна Рада України маючи таке повноваження, шляхом негативного голосування може вплинути на призначення судді безстроково. Ми схиляємося до думки, що роль Верховної Ради при формуванні суддівського корпусу має бути виключно церемоніальною, оскільки зважаючи на втілення положень Конституції, можна зробити висновок, що при обранні на посаду судді безстроково політичні інтереси та упередження може взяти гору над об'єктивними факторами. Закон України «Про судоустрій та статус суддів» встановлює: «У разі якщо кандидата на посаду судді безстроково не обрано, Вищою радою юстиції вноситься подання про звільнення цього кандидата з посади судді у зв'язку із закінченням строку, на який його призначено». Не призначення Верховною Радою судді, наслідком є звільнення судді з посади, що по суті є незаконним звільненням. У законі України «Про судоустрій та статус суддів» чітко визначений виключний перелік підстав для звільнення судді:

- закінчення строку, на який суддю обрано чи призначено;
- досягнення суддею шістдесяти п'яти років;

неможливість виконувати свої повноваження за станом здоров'я;

порушення суддею вимог щодо несумісності;

порушення суддею присяги;

набрання законної сили обвинувальним вироком щодо судді;

припинення громадянства; визнання судді безвісно відсутнім або оголошення померлим;

подання суддею заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням [1].

Конституційний суд України наголошує: «Незалежність суддів забезпечується насамперед особливим порядком їх обрання або призначення на посаду та звільнення з посади». Позбавлення особи роботи та заробітку, а також можливості продовжувати його суддівську кар'єру з підстав, що не передбачені законом є обмеженням основоположного права людини і громадянина, а саме права на працю. Стаття 43 Конституції України: «Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Громадянам гарантується захист від незаконного звільнення» [3].

Для порівняння, Конституція Сполучених Штатів передбачає, що Президент має право призначати федеральних суддів за порадою та згодою сенату США [4]. Окрім судів загальної юрисдикції, передбачених статтею III, Конституція надає Конгресу право утворювати інші федеральні суди, покликані допомагати у здійсненні окремих функцій законодавчої влади, як це передбачено статтею I Конституції. Федеральні судді у таких судах так само призначаються Президентом за порадою та згодою сенату. Вони виконують свої повноваження протягом фіксованого терміну у 15 років, їх незалежність гарантується законодавством, яким для суддів, які не були повторно призначені на посаду Президентом, передбачається статус старшого судді і право на одержання пенсії у повному обсязі. Хоча федеральні судді у судах, утворених відповідно до статті III Конституції, перебувають на своїх посадах доти, доки поведуться бездоганно, Конституцією передбачена можливість усунення їх з посади шляхом

імпічменту і засудження за державну зраду, хабарництво та інші тяжкі злочини і провини. Імпічмент — це конституційна процедура, відповідно до якої палата представників США може винести посадовій особі обвинувачення за підозрою у «зловживанні посадою» із подальшим розглядом справи по суті сенатом. Федеральний суддя може бути усунутий з посади лише за умови визнання його винним голосами двох третин членів сенату. Процедура імпічменту застосовується досить рідко. На рівні штатів, принаймні для деяких судів, використовується метод призначення комісією, або так званий план заслуг. Незважаючи на розповсюдженість системи призначення комісією протягом другої половини двадцятого сторіччя і постійну кампанію на її підтримку, судді у більшості штатів досі обираються шляхом загальних виборів [11].

Інший приклад, ФРН, де усі судді призначаються довічно, за винятком землі Гессен, де судді призначаються на певний строк. У відставку судді йдуть у 65 років, за винятком Федерального конституційного суду, для яких граничний вік заняття посади – 68 років. Судді федеральних судів офіційно призначаються на свої посади Президентом ФРН, за поданням відповідного міністра (при призначенні у Верховний федеральний суд – міністра юстиції, при призначенні у Федеральний суд у трудових справах – міністра праці, тощо). Але заздалегідь кандидати на суддівську посаду мають дістати схвалення спеціальної комісії, до якої входять відповідний міністр ФРН і керівники відповідних відомств земель, а також 11 членів комісії, вибраних бундестагом. У комісіях проводяться вибори, як правило, з декількох кандидатур [8].

Ще одним прикладом слугує Польща, де відповідно до ст. 179 Конституції Республіки Польща від 2 квітня 1997 р., судді призначаються Президентом за поданням Державної ради судочинства (Krajowej Rady Sądownictwa) на невизначений строк. Державна рада судочинства, реалізуючи конституційно визначені функції, наділена передусім компетенцією, що стосується формування суддівського корпусу, а саме: 1) розглядає кандидатури на посаду судді, подані загальними зборами відповідних судів чи міністром юстиції, та подає Президентові Республіки Польща подання про призначення

суддів; 2) розглядає подання про відправлення судді у відставку; 3) дає згоду на подальше зайняття посади суддею, який досяг 65-річного віку [2].

Як бачимо, в усіх зазначених країнах судді обираються довічно, відповідно до своїх професійних навичок і вмінь, а також за допомогою процедури, що унеможливило політичний вплив на кандидатів.

Висновки. Рівень розвитку та роль зазначених зарубіжних країн на міжнародній арені, де суддівський корпус обирається одразу на невизначений термін, дають змогу зрозуміти, що правосуддя в цих країнах знаходиться на досить високому рівні і дійсно відповідає всім міжнародним стандартам. В Україні повторне призначення суддів на посаду судді безстроково є непотрібним, оскільки породжує низку проблем. Суддя – центральний суб'єкт судової влади. Саме судді безпосередньо реалізують основні функції правосуддя й від рівня їхнього конституційно-правового статусу залежить авторитет судової влади та ефективність здійснення функції правосуддя. Повторне призначення суддів на посаду безстроково після п'ятирічного терміну має вигляд випробування для судді, яке як вказує на те практика, може пройти не кожен. З метою усунення всіх наявних проблем, що існують на сьогоднішній день в Україні, у сфері судової гілки влади, необхідно втілювати досвід із зарубіжних країн, що зменшить надмірну заполітизованість та зможе звести до мінімуму можливості для зовнішнього тиску.

Отже, тема є досить актуальною на сьогодні, оскільки будь-яка країна прагне забезпечити справедливе правосуддя для своїх громадян, яке можливе лише при наявності достатньо компетентних суддівських кадрів, що здатні прийняти правильні та обгрунтовані правові рішення.

Література:

1. Про судоустрій і статус суддів / Закон України від 07.07.2010 року // Офіційний вісник України. – 2010. – № 55/1. – Ст. 1900.

2. Конституція Республіки Польща від 2 квітня 1997 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://right777.ru/konst.html#id3>.

3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>
4. Конституція США від 17 1787 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://right777.ru/konst.html#id37>
5. Кравчук В. М. Формування суддівського корпусу в Україні та Польщі: порівняльно-правовий аналіз / В. М.Кравчук // Історико-правовий часопис. – 2013. – № 1. – С. 45-49.
6. Кравчук В. М. Порядок призначення і обрання суддів судів загальної юрисдикції: компаративістське дослідження / В. М.Кравчук // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 5. – С. 411-416.
7. Краснухіна І. С. Зарубіжний досвід формування суддівського корпусу та можливості використання його в Україні / І. С. Краснухіна // Вісник Академії адвокатури України – 2012. – № 1(23). – С.151-161.
8. Порівняльне судове право: навчальний посібник за ред. І. С. Марочкіна та Л. М. Москвич – Х. : Право, 2008. – 112 с.
9. Рішення Конституційного Суду України від 1 грудня 2004 року № 19-рп/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України про офіційне тлумачення положень частин першої, другої статті 126 Конституції України та частини другої статті 13 Закону України «Про статус суддів» (справа про незалежність суддів як складову їхнього статусу) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ccu.gov.ua/uk/publish/category/12781
10. Спільний висновок Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) CDL – AD (2010) 026 №588/2010 ввід 18.10.2010 року щодо Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.venice.coe.int
11. Футей Б.А. Фактори незалежності судової влади / Б. А. Футей // Дзеркало тижня – 2005. – № 40.